

N:o 128.

Af herr **D. Bergström**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändrade bestämmelser angående förlust af medborgerligt förtroende.

Vid den revision af strafflagen, som företogs för sex år sedan, framhölls från flera håll såsom en särdeles behjertansvärd angelägenhet, att man borde söka ur lagstiftningen undanrödja de hinder, som ställa sig i vägen för den brottsliges återgång till en bättre vandel efter utståndet frihetsstraff. Det var hufvudsakligen trenne olika sätt, hvarpå man sökte vinna en mer eller mindre fullständig lösning af det uppställda problemet.

Dels ifrågasattes, att stadgandena om förlust af medborgerligt förtroende skulle ur strafflagen alldeles uteslutas eller att åtminstone användningen af denna straffpåföljd skulle genom ändrade strafflagsbestämmelser betydligt inskränkas. Dels påyrkades en begränsning af de fall, i hvilka anteckning om frejd får göras i prestbetyg. Dels ifrågasattes att ur den allmänna näringslagstiftningen och möjligen äfven andra författningar borttaga stadgandet om god frejd såsom vilkor för utöfvande af näring eller yrke.

För den förstnämnda af dessa tre lösningar framträdde såsom den främste målsmannen en af högsta domstolens ledamöter, justitierådet Skarin, hvilken vid behandling i högsta domstolen den 18 december 1889 af nya lagberedningens förslag till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen, yttrade:

»Lagen upptager ej förlust af medborgerligt förtroende bland de särskilda straffarterna, utan benämner den påföljd af brott; men det lärer väl vara uppenbart, att denna s. k. påföljd, huru den nu må af lagen benämnas, verkar alldeles såsom straff och för mången utgör just den känbaraste delen af straffet.

Då nu straffets hufvudändamål är den brottsliges förbättring, så att han ej vidare utgör en fara för samhället, ligger det vigt deruppå, att lagstiftningen, så vidt möjligt, ej blott undanrödjer hindren för den brottsliges återgång till en bättre vandel, utan äfven på allt sätt lättar en sådan återgång. Framför allt torde böra undvikas att genom sjelfva straffets beskaffenhet göra en sådan återgång svår eller omöjlig.

Lagen fordrar emellertid nu af brottslingen, sedan han efter undergången frihetsstraff lösgifves, att han skall likasom hvarje annan samhällsmedlem genom ärligt arbete utan samhällets betungande försörja sig och de sina; och det äfventyr, hvarför han, jemlikt fattigvårds- och lösdrivarelagstiftningen, utsätter sig, om han ej härutinnan fullgör samhällets kraf, gifver i hårdhet föga efter för påföljden af verkliga förbrytelser.

Men på samma gång denna fordran ställes på den lösgifne, med vanfrejd stämplade brottslingen, är han just genom denna vanfrejd utestängd från nästan hvarje utväg till ärligt förvärf.

All handel, rörelse och handverk, för hvars utöfvande främmande biträde erfordras, är honom förbjuden; och den straffade är, hurudan hans begåfning, anlag eller färdighet än äro, hänvisad till det arbete, han kan få utföra åt andra; men det är väl bekant, huru svårt eller ofta omöjligt det är för honom att erhålla sådant arbete, så länge han i sitt prestbetyg stämplas såsom saknande medborgerligt förtroende, d. v. s. vanfrejdad.

Att under sådana förhållanden återfall i brott, särdeles i dem mot eganderätten så ofta förekomma, kan knappt väcka förundran, och lagstiftningen synes mig ej kunna fränkännas andel i ansvaret härför. Att ändock en del straffade personer lyckas att undvika återfall och föra en oklanderlig vandel, torde i väsentlig mån få skrivas på den enskilda välgörenhetens och barmhertighetens räkning och särskildt den människovänliga verksamhet, som numera utöfvas af de till understödjande af frigifna fångar bildade föreningar.

Lagberedningen, som i sina motiv visat sig inse och behjerta de olägenheter och uppenbara missförhållanden, stadgandena om förlust af medborgerligt förtroende medföra, har sökt mildra verkningarne deraf, hufvudsakligen derigenom att *dels* stadgandet i 2 kap. 19 §, att den, som ådömts förlust af medborgerligt förtroende, skulle anses vanfrejdad, utslutits, *dels* stadgande föreslagits derom, att anteckning om frejd ej skulle annat än i vissa uppgifna fall få göras i prestbetyg, *dels* ock de fall, hvori förlust af medborgerligt förtroende skulle ådömas, något inskränkts.

Hvad den förstnämnda utvägen angår, kan jag för min del ej förstå, att den innebär annat än en mildring i lagens uttryck. I sak torde derigenom ej något vara förändradt, då fortfarande den, som saknade med-

borgerligt förtroende, skulle vara utestängd från alla sådana rättigheter och förmåner, för hvilkas tillgodonjutande god frejd erfordrades. Äfven om lagen ej uttryckligen kallar honom vanfrejdad, är han ju dock underkastad alla legala följder af vanfrejden, hvars alla verkliga olägenheter sålunda för honom qvarstå.

Att såsom lagberedningen vidare föreslagit, genom förbud för presterskapet att i vanliga fall göra anteckning i prestbetyget om frejden, söka hemlighålla hvad i detta afseende kan vara att anmärka, synes mig i flera hänseenden betänkligt. Då den, som vill förvissa sig om en persons frejd, ingalunda saknar utväg att derom på annat sätt göra sig underkunnig, och verkliga förhållandet i allt fall plägar förr eller senare på ett eller annat sätt blifva känt, lärer det syfte, man genom detta förbud velat vinna, ingalunda uppnås; och den straffade skulle genom ett dylikt stadgande erhålla nästan ett legalt berättigande att, då han tillfrågades om sin frejd, fördölja eller vanställa verkliga förhållandet.

Lagberedningens tredje förslag att inskränka antalet af de fall, då medborgerligt förtroende skulle ådönas, synes mig deremot gå i den rätta riktningen; men den förbättring, som genom accepterande af förslaget i dessa delar skulle ernås, synes mig alltför obetydlig, för att nu öfverklagade olägenheter och missförhållanden skulle i någon väsentlig mån derigenom undanrödjas.

Brottet hör efter dess art och beskaffenhet af samhället allvarligt bestraffas; men genom straffet hör ock brottet anses försonadt. Såsom straffmedel torde förlust af medborgerligt förtroende vara *dels* obehöflig, då med nuvarande latitudsystem utväg ej saknas att ty förutan i straffet inlägga behörig skärpa, *dels* ock förkastligt och skadligt, då derigenom straffets hufvudsyfte, den brottsliges förbättring, motverkas. Någon fara för samhället eller orättvisa för dess medlemmar synes mig ej ligga deri, att för den, som genom utståndet straff försonat sitt brott, liksom för hvarje annan samhällsmedlem de vanliga utvägarne till ärligt förvärf stå öppna.

Den allmänna meningen torde väl, åtminstone för närvarande, rättvisligen fordra, att en person, som en gång blifvit förvunnen till en gröfre förbrytelse af neslig beskaffenhet, icke, äfven om brottet blifvit genom straffet försonadt, beklädes med embete i det allmännas tjenst eller med förtroendeuppdrag, för hvilka en högre grad af oförvitlighet måste förutsättas. Likaledes lärer hänsyn till andras rätt kräfva, att en person, som fälts till ansvar för en handling, vittnande om högre grad af moralisk förnedring, icke godkännas eller åtminstone icke obetingadt får anses giltig som vittne.

Hvad hänsyn till samhällets och rättssäkerhetens bästa härutinnan fordrar lärer dock, såsom i andra lagstiftningar skett, kunna genom särskilda bestämmelser ernås, utan att fördenskull bibehållande af stadgandet om förlust af medborgerligt förtroende nödvändiggöres; och en sådan påföljd som inkompetens till embeten eller till emottagande af förtroendeuppdrag eller till vittne torde i regeln föga eller intet inverka på den straffades förmåga att bereda sig utkomst.

För min del anser jag därför, att stadgandena om förlust af medborgerligt förtroende kunna och böra ur strafflagen uteslutas.

För den händelse emellertid, att ett fullständigt borttagande af dess stadganden för närvarande icke anses böra ifrågakomma, synes mig dock användandet af detta straff eller denna straffpåföljd kunna och böra inskränkas utöfver hvad lagberedningen i sådant hänseende föreslagit. Det skulle, efter min åsigt, vara åtminstone en förbättring, om, såsom i tyska strafflagen (Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich vom 15 Mai 1871 §§ 31, 32, 161, 181, 302 d), stadgades, att förlust af medborgerligt förtroende skulle ovilkorligen ådömas endast för några få vissa, gröfre brott, men att, beträffande öfriga brott, det skulle bero på domarens pröfning af omständigheterna i hvarje fall, huruvida förlust af medborgerligt förtroende borde ådömas eller icke, hvilket ju ej hindrade, att vissa brott, äfven om förlust af medborgerligt förtroende icke ådömdes, kunde beläggas med den påföljd, att den dömda icke kunde vidare eller under viss tid bekläda offentliga embeten eller väljas till förtroendeuppdrag eller godkännas såsom vittne.

I hvad justitierådet Lilienberg yttrat om olämpligheten af att ensamt för menedsbrotten bibehålla förlust af medborgerligt förtroende för alltid förenar jag mig.»

Inom högsta domstolen vann denna mening understöd af ytterligare en ledamot, justitierådet Glimstedt, men inom regeringen såväl som sedermera inom riksdagen lyckades den af justitierådet Skarin häfdade uppfattningen ej vinna gehör. Lagutskottet hänvisade till de uttalanden, som i denna del gjorts af så väl nya lagberedningen som chefen för justitiedepartementet, samt hemställde endast om en ytterligare inskränkning af ifrågavarande straffpåföljds tillämpning vid tjufnadsbrott, hvilken ytterligare inskränkning emellertid ej vann Riksdagens bifall.

Den lösning åter igen, som vunnit nya lagberedningens förord, var den andra i ordningen af de förut i korthet refererade: ändrade bestämmelser om frejdanteckningar i prestbetyg. Nya lagberedningen yttrar härom å sid. 53—54 i sitt betänkande af den 30 december 1887:

»Slutligen har beredningen ansett det icke falla utom dess befogenhet att föreslå nya bestämmelser om frejdanteckningar i prestbetyg. De sträfvan den, som i var tid göras för anskaffande af arbetsförtjenst åt frigifna fångar, motverkas, enligt hvad föreningar och enskilde, hvilka nitälska för denna sak, samstämmigt intyga, i främsta rummet deraf, att meddelande om vanfrejd inflyter i dessa betyg. Vål lærer presterskapet i allmänhet redan nu anse sig af gällande lag förhindradt att meddela intyg om någons frejd på begäran af annan enskild person, men då enhvar är berättigad att erhålla bevis om sin egen frejd och dylikt bevis plär affordras den arbetsökande af den, hos hvilken han begär arbete, blir här af en följd, att de flesta af presterskapet utgifna s. k. arbetsbetyg innehålla uppgift om frejden. Naturligt är då, att den, som ej har, såsom det heter, »rent» prestbetyg, så godt som allestädes blir afvisad, och, der han någon gång antages, omöjliggöres vanligen hans kvarstanmande genom förhållandet till arbetskamraterna, hvilka i allmänhet på en eller annan omväg erhålla kunskap derom, att han ej har sådant betyg. Att på detta sätt mången, hvilken annars kunnat blifva en redbar och nyttig samhällsmedlem, föres tillbaka på brottets bana, kan ej betvivlas.

Om man därför vill, ej minst i det allmännas intresse, verksamt understödja de ansträngningar, som göras för beredande af arbete åt frigifna fångar, så synes detta lämpligen kunna ske genom en föreskrift, att meddelande om frejd i allmänhet icke må af presterskapet inryckas i sådana betyg, hvilka äro afsedda att användas enskilda personer emellan. Att en husbonde vid antagande af enskilda tjänare ej kan af prestbetyget erhålla upplysning om den tjänstsökandes frejd, torde ej komma att medföra någon nämnvärd olägenhet, då det endast i sällsynta undantagsfall lærer inträffa, att någon till tjänare i sitt hus antager en person, som ej är i tillfälle att styrka sin lämplighet genom orlofssedel eller andra enskilda intyg. Hvad åter beträffar industriella anläggningar samt jernvägsbyggnader och andra dylika företag, der en större arbetsstyrka samlas, synes det ej behöfva möta någon egentlig betänklighet att vid dem använda för brott straffade personer.»

I enlighet härmed afgaf nya lagberedningen under nämnda dag ett förslag till förordning angående tillägg till gällande stadganden i afseende å frejdebetyg, som af presterskapet meddelas. Detta förslag innehöll, att i betyg, som på enskild persons begäran af presterskapet meddelas, anteckning om frejd ej må göras i annat fall, än då betyget begäres:

för flyttning från en församling till annan, eller

till fullgörande af domstols föreskrift om uppvisande af frejdebetyg, eller

i ändamal, för hvilket bevis om frejd enligt lag eller författning erfordras; skolandet, der skriftlig ansökan eller anmälan bör vara åtföljd af frejdebevis, iakttagas, att beviset tecknas å inlagan.

I högsta domstolen blef detta förslag enhälligt afstyrkt, af justitieråden Skarin och Glimstedt under åberopande af hvad härom blifvit sagdt i den förres här ofvan återgifna yttranden, och af justitieråden Svedelius, Hernmarck och Lilienberg, hvilka vidare anförde:

»Det vore visserligen en angelägenhet af största vigt att söka befordra frigifna brottslingars återgång till en loflig och nyttig verksamhet, men denna uppgift synes hvarken kunna eller böra lösas på den väg, beredningen föreslagit, och enligt justitierådens uppfattning vore det i hög grad tvifvelaktigt, huruvida den föreslagna lagen vore egnad att i någon mån befordra nämnda syfte. Så länge staten fäster den betydelse vid förlust af medborgerligt förtroende, att den utesluter den vanfrejdade icke allenast från politiska och kommunala rättigheter samt befattningar i statens tjänst, utan äfven från utöfning af vissa borgerliga yrken, samt fränkänner honom förtroendet att höras såsom vittne, kunde det icke ifrågasättas, att den enskilde vid antagande af en arbetare i sin tjänst skall lemna frågan om dennes frejd utan all betydelse. Om arbetsgifvaren icke kan ur prestbetyget erhålla upplysning i nämnda hänseende, torde han därför söka på annat sätt vinna upplysning angående den arbetssökandes förflutna lif. Dervid kunde måhända äfven ett brott, som icke medfört vanfrejd eller för hvilket vanfrejdstiden redan gått till ända, föranleda dennes afvisande; och lagen skulle sålunda möjligen komma att verka i en rigtning alldeles motsatt den åsyftade.

Dessutom vore det att befara, att lagen skulle hafva den verkan, att den vanfrejdade derigenom uppmuntrades att medelst falska uppgifter eller fördöljande af sanningen söka vinna en anställning, som han genom ett ärligt och öppet tillvägagående icke skulle erhålla.

Medan lagens ändamål vore att för den vanfrejdade undanröjda svårigheterna att förskaffa sig arbetsförtjenst, skulle densamma hvad angår den välfrejdade komma att verka i rakt motsatt rigtning; ty den skulle beröfva honom utvägen att styrka sin frejd och dymedelst utsätta honom för misstankar och försvåra hans utkomst. Visserligen lemnade lagen sjelf åt den, som vore i behof af frejdbetyg, en anvisning om sättet att förskaffa sig ett sådant, nemligen genom att hos pastor förete en till myndighet stäld ansökan eller anmälan, som enligt lag eller författning bör vara åtföljd af dylikt betyg. Anlitandet af denna utväg skulle dock i de allra flesta fall, der frejdebevis är behöfligt, komma att innebära ett kringgående af lagens hufvudsakliga stadgande; och att sålunda tvinga den redbara och

oförvitliga medborgaren att använda mindre aktningsvärda och ur moralisk synpunkt förkastliga medel för att komma i åtnjutande af sin rätt, torde föga öfverensstämma med lagstiftarens kall och värdighet.»

Chefen för justitiedepartementet och med honom regeringen ansåg väl, att nya lagberedningens ifrågavarande förslag borde förfalla på de skäl, som anförts af de tre sistnämnda bland högsta domstolens ledamöter, men då ärendet kom inför Riksdagen, återupptogs nya lagberedningens förslag af en af lagutskottets ledamöter herr H. Andersson i Nöbbelöf, hvilken i reservation till utskottets utlåtande n:o 44 förmälde, att han ansett, att lagutskottet bort tillstyrka Riksdagen att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om sådant tillägg som af Nya lagberedningen föreslagits, till stadgandena i afseende å frejdbetyg, hvilka af presterskapet meddelas. Inom lagutskottet hade de af nya lagberedningen föreslagna bestämmelserna, förutom af herr Andersson i Nöbbelöf, vunnit understöd af utskottets ordförande, herr Axel Bergström, enligt hvad ett hans anförande i Första Kammaren den 23 april 1890 (Första Kammarens protokoll 1890, II: 25, 27) upplyser. Riksdagen afslog emellertid skrifvelseförslaget, Andra Kammaren med 97 röster mot 75.

Det var medelst anlåtande af en annan väg eller metod, den som i inledningen till denna motion anförts såsom den tredje i ordningen, som 1890 års Riksdag ansåg, att man borde söka lösa det viktiga problemet att lätta möjligheterna för den straffade brottslingen att återvinnas åt samhället.

Vid lagutskottets utlåtande n:o 44 till nämnda Riksdag fans fogad en reservation af herr Lilienberg, i hvilken reservation bland annat anfördes följande:

»I fråga om påföljden förlust af medborgerligt förtroende har jag icke ansett det vara rådligt att, såsom herr Broström i sin motion yrkat, låta densamma ur lagstiftningen försvinna. Enligt mitt förmenande skulle det icke vara välbetänkt att på detta sätt bryta med den hos befolkningen i vårt land djupt rotade föreställningen om det vanhedrande, som ligger i vissa brott, hvilken föreställning tagit sitt uttryck i denna fordran på god frejd, som i lagar och författningar i så många fall är uppställd såsom vilkor för utöfvande af borgerliga rättigheter.

Men jemte det jag hyser denna åsigt, anser jag det vara angeläget, att de hinder, den ifrågavarande påföljden medförer för den, som drabbats af densamma, att försörja sig, i möjligaste mån undanrödjas, och jag kan för ingen del godkänna nya lagberedningens åsigt, att detta vore ett ämne, hvarmed strafflagstiftningen icke egde att befatta sig. Då fråga är, huruvida en straffart fortfarande skall bibehållas eller icke, måste man väl

tillse, huru straffet verkar och hvad som kan ätgöras för att borttaga eller mildra verkningar, hvilka man beklagar.

Hvad nu beträffar den inverkan, påföljden förlust af medborgerligt förtroende kan medföra, då fråga är om den straffades anställning hos enskilda arbetsgifvare, så torde lagstiftningen icke härvid kunna verka bestämmande. Nya lagberedningen föreslog visserligen, att i lag skulle stadgas förbud för presterskapet att i betyg, som på begäran meddelades för vinnande af anställning hos enskilde, göra anteckning om frejd, men, såsom det vill synas på goda skäl, har detta förslag icke af regeringen antagits. Annat är deremot förhållandet, der i lagar och författningar god frejd uppställles såsom vilkor för utövande af näring eller yrke. Ett sådant vilkor bör kunna borttagas, om icke öfverallt, der det förekommer, så åtminstone ur den allmänna näringslagstiftningen. Lagen bör icke stadga förbud för den, som ådragit sig påföljden förlust af medborgerligt förtroende, att genom idkande af handel, handtverk eller annat yrke ärligen försörja sig. Vill han söka att genom sådant arbete vinna förtroende hos sina medmänniskor och derigenom mildra den ådömda påföljden, bör lagstiftningen icke därför lägga hinder i vägen.

På grund häraf hemställer jag: att Riksdagen måtte, med godkännande af första stycket af förevarande §, sådant det af utskottet föreslagits, derjemte i skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t ville taga i öfvervägande, dels huruvida icke stadgandet i kongl. förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864, om god frejd såsom vilkor för idkande af handel, handtverk eller annat yrke, må kunna upphävas, dels ock om och i hvad mån enahanda vilkor, der det förekommer i andra författningar rörande näringslifvet, må kunna borttagas.»

Denna reservationsvis framställda mening, i hvilken ytterligare fyra af lagutskottets ledamöter instämt, vann Riksdagens godkännande, endast med tillägg, afsedt att betona, att de bestämmelser i näringslagstiftningen, hvarom vore fråga, icke lyda under Konungens ekonomiska lagstiftningsrätt. I samma skrifvelse, hvori 1890 års Riksdag meddelade sitt svar å regeringens proposition med förslag till lag angående ändring af vissa delar af strafflagen, framställde nemligen Riksdagen en anhållan, att regeringen ville taga i öfvervägande, dels huruvida icke stadgandet i kongl. förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864, om god frejd såsom vilkor för idkande af handel, handtverk eller annat yrke, må kunna upphävas, dels ock om och i hvad mån enahanda vilkor, der det förekommer i andra författningar rörande näringslifvet, må kunna borttagas, samt till Riksdagen härom göra den framställning, hvartill utredningen af frågan må gifva anledning.

Jemlikt hvad Riksdagens justitieombudsman meddelat i bilagorna till några af de senaste årens embetsberättelser, anmäldes denna Riksdagens framställning i statsrådet den 18 juli 1890, och anbefaldes kommerskollegium att efter vederbörandes hörande afgifva utlåtande i anledning af densamma. Sedan detta utlåtande under år 1892 inkommit, anmäldes, jemlikt bilagan till justitieombudsmannens embetsberättelse till 1894 års riksdag, ärendet å nyo den 3 februari 1893, då Kongl. Maj:t fann Riksdagens förevarande framställning icke föranleda vidare åtgärd.

Det sätt att lösa ifrågavarande problem för lagstiftningen, som ifrågasattes af 1890 års Riksdag, har således af regeringen befunnits alldeles olämpligt. Kommerskollegium har i sitt utlåtande af den 29 mars 1892, hvilket såsom bilaga bifogas denna motion, anfört sådana för regeringen talande skäl för bibehållande af näringslagstiftningens bestämmelser om god frejd såsom vilkor för idkande af yrke eller näring, att någon framställning från regeringens sida i den af Riksdagen angifna rigtningen icke är att förvänta.

Den väg till en lösning af ifrågavarande spörsmål, som man velat finna i en ändring af stadgandena i afseende å frejdbetyg, hvilka af presterskapet meddelas, torde äfven få anses vara stängd. Den enhälliga förkastelse, som Högsta domstolen i detta fall uttalat, regeringens lika enhälliga uttalande i samma rigtning och slutligen Riksdagens förut omtalade afslag å herr H. Anderssons i Nöbbeleförslag i ämnet gifva åtminstone ringa utsigt att på denna väg komma det föresatta målet närmare.

Af de tre lösningar, som för sex år sedan ifrågasattes, återstår sålunda endast en, hvilken visserligen, äfven den, blifvit af regering och Riksdag förkastad, men detta dock efter en vida mindre ingående pröfning, än fallet varit med afseende å de båda andra. Då denna lösning, för hvars användande justitierådet Skarins förut anförda yttrande i Högsta domstolen lemnar en utförlig och synnerligt god motivering, år 1890 förkastades af Riksdagen, skedde detta hufvudsakligen på yttre grunder. Det gälde att få igenom den reviderade strafflagen med dess obestriddliga förbättringar i många punkter, och hellre än att äfventyra dess fall, lemnade man å sido den principiella frågan, huruvida straffpåföljden förlust af medborgerligt förtroende borde helt och hållet eller åtminstone i betydligare mån ur strafflagen uteslutas. Inom riksdagen ansåg man sig så mycket hellre kunna göra detta, som man — för öfrigt på chefens för justitiedepartementet egen,

i Andra Kammarens debatt den 23 april 1890 gifna anvisning — stod färdig att besluta sig för att söka undanrödja hindren för den straffade brottslingens återgång till samhället genom partiella reformer på de lagstiftningsområden, som beröras af straffpåföljden förlust af medborgerligt förtroende.

Då emellertid detta försök misslyckats, torde tiden vara inne att underkasta sjelfva principfrågan en förnyad och mera sorgfällig pröfning. Härför talar, förutom i Högsta domstolen afgifna yttranden, Riksdagens egen behandling af detta ämne vid 1890 års riksdag. Genom kamrarnes debatter under pröfningen af det framlagda strafflagsförslaget går ett tydligt och allmänt erkännande, att icke allt är som det borde vara i ifrågavarande afseende. Man erkänner, att lagstiftningen, långt ifrån att hafva gjort allt hvad den borde och kunde göra för att åt samhället rädda och bevara den förbättrade brottslingen efter utståndet frihetsstraff, i vissa fall rent af upprest hinder härför. I fråga här om må särskildt hänvisas till chefens för fångvårdsstyrelsen utmärkta och på en ingående sakkännedom grundade anförande till Första Kammarens protokoll den 23 april 1890. (Första Kammarens protokoll 1890, II: 25: 11—21.)

Att något ytterligare här bör göras, derom torde salunda de flesta vara ense. Frågan är endast, huru långt man kan och bör gå. Innan denna fråga kan afgöras, behöfves utan tvifvel en utredning ur flerehanda synpunkter, hvars verkställande torde böra blifva regeringens omsorg.

För att en dylik utredning snarast möjligt må komma till stånd och den viktiga frågan derefter å nyo må framläggas till Riksdagens pröfning, tillåter jag mig härmed att, i anslutning till justitierådet Skarins grundläggande yttrande, föreslå

att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, att regeringen ville taga i öfvervägande, dels i hvad mån de af lagen stadgade fall, i hvilka förlust af medborgerligt förtroende skall eller kan ådömas, kunna inskränkas, dels i hvad mån hithörande stadganden böra ersättas genom stadganden, att den, som gjort sig skyldig till visst brott, icke må vidare eller under viss tid nyttjas i allmänna värf eller godkännas såsom vittne, samt derefter till Riksdagen göra den framställning, hvartill utredningen gifver anledning.

Stockholm den 28 januari 1896.

David Bergström.

I motionens syfte instämma:

<i>J. Bromée.</i>	<i>Fridtjuv Berg.</i>
<i>A. F. Broström.</i>	<i>J. Persson.</i>
<i>E. Norman.</i>	<i>W. Styrlander.</i>
<i>J. A. Fjällbäck.</i>	<i>J. Lindgren.</i>
<i>O. Walter.</i>	<i>Joh. Er. Nordin.</i>
<i>Lars Eriksson.</i>	<i>Johannes Svensson.</i>
<i>E. Eriksson.</i>	<i>Curt Wallis.</i>

*Bilaga.**Till Konungen.*

I underdånig skrifvelse den 14 maj 1890 i anledning af Eders Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen och till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen för krigsmagten den 7 oktober 1881, har Riksdagen anfört, bland annat, att Riksdagen lika med Eders Kongl. Maj:t ansett det icke vara nödigt att låta påföljden förlust af medborgerligt förtroende ur lagstiftningen försvinna; att enligt Riksdagens förmenande det nemligen icke skulle vara välbetänkt att på detta sätt bryta med den hos befolkningen i vårt land djupt rotade föreställningen om det vanhedrande, som låge i vissa brott, hvilken föreställning tagit sitt uttryck i denna fordran på god frejd, som i lagar och författningar i så många fall vore uppställd såsom vilkor för utfövande af borgerliga rättigheter; att emellertid, jemte det Riksdagen hyste denna åsigt, Riksdagen ansåge det vara angeläget, att de hinder, påföljden förlust af medborgerligt förtroende medförde för den, som drabbats af densamma, att försörja sig, i möjligaste mån undanröjdes; att, der i lagar och författningar uppställdes såsom vilkor för utfövande af näring eller yrke, nämnda vilkor borde kunna borttagas, om icke öfver allt, der det förekomme, så åtminstone ur den allmänna näringslagstiftningen; att lagen icke borde stadga förbud för den, som ådragit sig förlust af medborgerligt förtroende, att genom idkande af handel och handtverk eller annat yrke ärligen försörja sig, utan att, om sådan person ville söka att genom dylikt arbete vinna förtroende hos sina medmänniskor och derigenom mildra den ådömda påföljden, lagstiftningen icke borde därför lägga hinder i vägen;

och har Riksdagen, på grund häraf, anhållit, att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, dels huruvida icke stadgandet i nådiga förordningen angående utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864 om god frejd såsom vilkor för idkande af handel, handtverk eller annat yrke, skulle kunna upphävas, dels ock om och i hvad mån enahanda vilkor, der det förekomme i andra författningar rörande näringslifvet, skulle kunna borttagas, samt till Riksdagen härom göra den framställning, hvartill utredningen af frågan kunde gifva anledning.

Sedan Eders Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 18 juli 1890, med öfverlemnandet af transsumt af Riksdagens berörda skrifvelse, anbefalt kommerskollegium att, efter vederbörandes hörande, afgifva underdånigt utlåtande i anledning af Riksdagens ifrågavarande framställning,

samt till följd häraf kollegium dels anmodat öfverståthållareembetet och samtliga Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länen att ej mindre från vederbörande magistrater samt handels- och sjöfartsnämnder, der sådana finnes, infordra yttranden i ämnet än äfven lemna sådana föreningar, som af § 13 af ofvan berörda nådiga förordning den 18 juni 1864 finnes omförmälda, tillfälle att i samma ämne sig yttra, äfvensom att med de afgifna yttrandena jemte egna utlåtanden till kollegium inkomma, dels anhållit om sådant yttrande från fullmäktige i jernkontoret, dels ock från direktionerna för sjömanshusen i riket infordrat yttranden i frågan i hvad densamma berörde idkare af sjöfartsnäringen,

så hafva yttranden i ämnet till kollegium inkommit från öfverståthållareembetet, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i samtliga länen, magistraterna i 89 af rikets städer, samtliga handels- och sjöfartsnämnder, 50 af ofvannämnda föreningar äfvensom från fullmäktige i jernkontoret och direktionerna för 40 af rikets sjömanshus;

och hafva derjemte med sex särskilda nådiga remisser till kollegium öfverlemnats, för att tagas i öfvervägande vid afgifvande af det genom ofvan åberopade nådiga bref infordrade underdåniga utlåtande, till Eders Kongl. Maj:t ingifna underdåniga framställningar i ämnet från 185 medlemmar af köpmansföreningen i Göteborg, 94 medlemmar af köpmannaföreningen i Malmö, 92 industri- och yrkesidkare i sistnämnda stad, 32 medlemmar af Eskilstuna köpmannaförening, 55 medlemmar af handtverks- och industriföreningen i Göteborg, 43 medlemmar af handtverks- och industriföreningen i Linköping, 40 medlemmar af fabriks- och handtverksföreningen i Ystad, åtskilliga köpmän i Skara samt från fabriks- och handtverksföreningen i Lund äfvensom handtverksföreningen i Norrköping.

Hvad först beträffar frågan om upphäfvande af stadgandet i näringsfrihetsförordningen om god frejd såsom vilkor för idkande af handel,

handtverk eller annat yrke, så hafva Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Elfsborgs län jemte magistraterna i Eskilstuna, Grenna, Landskrona, Ronneby, Sigtuna, Skanör, Säter, Trosa och Vaxholm, handels- och sjöfartsnämnderna i Göteborg och Stockholm, handelsföreningens i Göteborg fullmäktige, handtverksföreningarna i Laholm och Söderköping samt fabriks- och handtverksföreningen i Umeå förordat upphäfvande af ifrågasatt stadgande, hvaremot dels Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Stockholms, Kronobergs, Malmöhus, Örebro och Norrbottens län likasom magistraterna i Arboga, Engelholm, Filipstad, Malmö, Nora, Piteå, Upsala och Ämål uttalat den mening, att god frejd icke borde erfordras för idkande af handel eller handtverk i den ringa omfattning, att skyldighet att föra handelsböcker och till följd deraf att anmäla firma icke dermed vore förknädd, dels ock magistraterna i Strömstad och Vesterås samt stadsstyrelsen i Borgholm anse det böra på pröfning i hvarje särskildt fall bero, om och i hvad mån det kunde medgifvas den, som vore förlustig medborgerligt förtroende, att idka handel m. m. Öfriga myndigheter och föreningar, från hvilka yttranden i frågan till kollegium inkommit, äfvensom de enskilda personer, hvilka hos Eders Kongl. Maj:t gjort underdåniga framställningar i ämnet, afstyrka emellertid ofvanberörda, af Riksdagen ifrågasatta lagändring.

Förutom hvad af Riksdagen andragits till stöd för upphäfvande af stadgandet i näringsfrihetsförordningen om god frejd såsom vilkor för idkande af handel, handtverk eller annat yrke, har af den ene eller andre af de vederbörande, som förordat borttagandet af nämnda vilkor, blifvit anfördt, att derigenom faran för återfall i brott antagligen skulle minskas; att, då den, som blifvit dömd förlustig medborgerligt förtroende för viss tid, egde efter utgången af denna tid rättighet att idka handel m. m., ehuru han då näppeligen komme i åtnjutande af större förtroende än förut, eu dylik rättighet utan olägenhet borde kunna honom medgifvas äfven för den tid straffpåföljden vore ådömd; samt att ifrågasatt stadgande lätteligen kunde kringgås, derigenom att en person, som vore förlustig medborgerligt förtroende, drefve yrke i annan persons namn.

Flertalet af de myndigheter och föreningar m. fl., hvilka afstyrkt den af Riksdagen ifrågasatta lagändringen, anse deremot, att upphäfvandet af stadgandet i näringsfrihetsförordningen om god frejd såsom vilkor för idkande af handel, handtverk eller annat yrke vore egnadt att försvaga krafvet på redbarhet hos näringsidkarne och sålunda menligt inverka på näringslifvet genom minskadt förtroende; varande sistberörda åsigt uttalad af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands, Blekinge, Kristianstads, Vestmanlands, Kopparbergs, Gefleborgs och Vesterbottens län;

magistraterna i Alingsås, Borås, Eksjö, Enköping, Gefle, Halmstad, Hernösand, Hudiksvall, Kristinehamn, Kungsbacka, Laholm, Lidköping, Mariestad, Marstrand, Motala, Norrtelje, Nyköping, Sala, Simrishamn, Skara, Skellefteå, Skenninge, Söderhamn, Trelleborg, Varberg, Venersborg, Vimmerby, Visby, Örebro, Öregrund, Östersund och Östhammar; fullnägtige i jernkontoret, handels- och sjöfartsnämnderna i Karlshamn, Kristianstad, Malmö, Ronneby och Sundsvall; Sveriges allmänna handelsförening, fabriks- och handtverksföreningen i Askersund; handtverksföreningen i Arboga, fabriks- och handtverksföreningen i Karlskrona, handelsföreningen i Eksjö, fabriks- och handtverksföreningen i sistnämnda stad, handels- och expeditföreningen i Enköping, handelsföreningen i Halmstad, fabriks- och handtverksföreningarna i Kalmar och Köping, handtverksföreningarna i Landskrona och Linköping, fabriks- och handtverksföreningarna i Linköping och Nora, handelssocieteterna i Nyköping, fabriks- och handelsföreningarna i Norrköping, fabriks- och handtverksföreningen i Sala, handelsföreningen i Skellefteå, handtverksföreningen i Strengnäs, fabriks- och handtverksföreningen i Södertelje, Uddevalla minuthandelsförening, handelsföreningen i Upsala, fabriks- och handtverksföreningen i sistnämnda stad, handelsföreningen i Vestervik, handtverksföreningen i Vesterås, fabriks- och handtverksföreningen i Vexjö, handelsföreningen i Visby, fabriks- och handtverksföreningen i Örebro samt enskilda handelsföreningen derstädes, äfvensom af de till ett antal af öfver 500 uppgående representanter för rikets handel och näringar, hvilka undertecknat de till Eders Kongl. Maj:t ingifna underdåniga framställningarna i ämnet.

Jemte det för öfrigt i ett stort antal yttranden blifvit framhållet, att gällande näringslagstiftning i allmänhet icke lade något hinder i vägen för den, som vore förlustig medborgerligt förtroende, att till sjelfförsörjning idka handverk och annan näring i mindre omfattning, hafva öfverståhållareembetet, Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Gefleborgs, Jemtlands, Jönköpings, Kalmar, Kristianstads, Hallands, Skaraborgs, Södermanlands och Vestmanlands län samt magistraterna i Kristianstad, Nyköping, Södertelje, Torshälla och Östersund anmärkt, att den föreslagna lagändringen afsåge att medföra rättighet för den, som blifvit dömd förlustig medborgerligt förtroende, att drifva handel, fabriksrörelse, handverk och annan handtering i större utsträckning, men att flertalet brottslingar, som här afsåges, antagligen tillhörde den kategori, för hvilken det icke kunde komma i fråga att efter frigifningen på sådant vis försörja sig; och hafva i sammanhang härmed Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge samt Göteborgs och Bohus län jemte magistraterna i Göteborg, Hudiksvall, Kristinehamn och Söderköping samt Sveriges allmänna handelsförening äfvensom handels-

föreningarna i Eksjö och Norrköping anförde, att i händelse en person, som vore i saknad af god frejd, egde rättighet att drifva handel eller näring i den omfattning, att skyldighet att föra handelsböcker dermed vore för- enad, skulle sådana handelsböcker i vissa fall kunna tillmätas kraft af laga bevis, ehuru personen i fråga icke vore vittnesgill.

Vidare har jemväl blifvit anmärkt, att en person, som begått så groft brott, att detsamma ådragit honom förlust af medborgerligt för- troende, näppeligen vore i stånd att uppfylla den skyldighet, som enligt 17 § af näringsfrihetsförordningen åligger näringsidkare, nemligen att hålla tjänstebiträden och arbetare till gudsfruktan, ordentlighet och goda seder; att, äfven om merberörda stadgande om god frejd upphäfdes, all- mänheten i allt fall skulle, med kannedom om personens i fråga föregående brottslighet, undvika att med honom inlåta sig i affärer; att dessutom brottslingens återupprättelse vore af mindre betydelse än angelägenheten för staten att på lämpligt sätt skydda sig och sina medlemmar mot en rättsvidrig vilja; samt slutligen att upphäfvandet af ifrågavarande bestäm- melser skulle bidraga att hos befolkningen borttaga föreställningen om det vanhederliga i vissa brott.

Hvad åter beträffar borttagandet af nu ifrågavarande vilkor, der det förekommer i andra författningar rörande näringslifvet, hafva de myndig- heter, hvilka inlåtit sig på denna del af frågan, i allmänhet ansett fordran på god frejd härvid framträda ännu mera oafvisligt än beträffande idkande af näring enligt ofvanberörda nådiga förordning den 18 juni 1864; till stöd hvärför särskildt Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jönköpings län anförde, att i vissa författningar utom god frejd äfven fordrades andra egenskaper, såsom till exempel för rätt till utskänkning af vin och malt- drycker bevis om »redlighet och ordentlighet» samt för emigrantagenter »ordentlighet».

Hvad särskildt beträffar sjöfartsnäringen, hafva direktionerna för sjömanshusen i Karlshamn, Falkenberg, Lidköping, Oskarshamn, Strömstad, Uddevalla, Vesterås och Visby icke haft något att erinra mot borttagande af ifrågavarande vilkor, der det förekomme i författning rörande denna näring, hvaremot öfriga sjömanshusdirektioner uttalat den åsigt, att någon lagändring i det af Riksdagen angifna syfte hvarken vore af omständig- heterna påkallad eller lämpligen kunde ske, dervid, i hvad frågan berör fartygsbefälhafvare, anförts ej mindre, att personer, som begått grofva brott, vore, äfven oberoende af den laga straffpåföljden, olämpliga till utöfvande af befälhafvareskap på grund af den ansvarsfulla uppgift, en befälhafvare hade sig anförtrodd, än äfven att subordinationsförhållandet ombord kunde

lida deraf, att befälhafvaren, till följd af förlust af medborgerligt förtroende, hos besättningen saknade erforderligt anseende.

För egen del får, med återställande af ofvan berörda remissakter samt med öfverlemnande af de till kollegium inkomna yttranden i ärendet, kollegium i underdånighet anföra följande:

Såsom flere bland de myndigheter och andre, hvilka yttrat sig i förevarande fråga, framhållit, lägger näringsfrihetsförordningen icke i allmänhet hinder i vägen för en person, som är förlustig medborgerligt förtroende och sålunda i saknad af god frejd, att, med biträde af hustru och hemmavarande barn, till afsalu tillverka fabriks- och handtverksarbeten eller såsom yrke utöfva annan handtering, hvarjemte, förutom den landtmän tillkommande rätt att, med biträde ej mindre af hustru och hemmavarande barn än afven af lagstadda tjenstehjon, till afsalu förfärdiga de fabriks- och handtverksarbeten, hvilka såsom föremål för husflit kunna af dem åstadkommas, enhvar, utan afseende å hans frejd, är medgifvet att till salu kringföra lifsförnödenheter, jordbruks- och ladugårdsprodukter samt alster af inhemsk husslöjd. Om man nu frånser de särskilda slag af handel, som benämnas realisation och gårdfarihandel, för hvilkas utöfvande erfordras, förutom god frejd, bland annat, jemväl anseende för redbarhet och ordentlighet äfvensom tillstånd af vederbörande myndighet, skulle sålunda den ifrågasatta åtgärden att upphäfva stadgandet i näringsfrihetsförordningen om god frejd såsom vilkor för idkande af handel, handverk eller annat yrke afse rättigheten att idka grosshandel eller försälja varor i bod eller från annat upplagsställe, eller att, med biträde af annan än hustru och hemmavarande barn, till afsalu tillverka fabriks- och handtverksarbeten, eller såsom yrke utöfva annan handtering.

De inkomna yttrandena, torde emellertid kunna anses gifva vid handen, att inom landet den åsigt är förherskande, att borttagande af ifrågavarande vilkor för rättigheten att idka handel eller annan näring i mera vidsträckt omfattning vore egnadt att försvaga krafvet på redbarhet hos näringsidkarne och sålunda minska förtroendet inom näringslifvet, till men för detta.

Att fog finnes för denna åsigt, synes ej heller kunna förnekas.

Det förhållande nemligen att näringsidkaren, om han drifver en rörelse af större omfattning, i allmänhet mer än andra samhällsmedlemmar måste anlita hjälp af den ekonomiska kraft, som benämnas kredit, torde vara af beskaffenhet att ålägga honom en särskild förbindelse till redligt förfarande. Att en liflig känsla häraf finnes hos näringsidkaren är af vigt för näringslifvets sunda utveckling. Såsom ett underkännande från lagstiftarens sida

af berörda förhållanden skulle antagligen en åtgärd komma att uppfattas, hvarigenom innehafvande af god frejd eller medborgerligt förtroende förklarades icke vara erforderligt för idkande af handel eller annan näring i större skala, en uppfattning, hvilken naturligtvis icke kunde annat än hafva en menlig inverkan på näringslifvet. Att en sådan uppfattning skulle göra sig gällande ligger så mycket närmare till hands att antaga, om man fäster sig vid den innebörd straffpåföljden förlust af medborgerligt förtroende eger, utom i fråga om idkande af näring, inom lagstiftningen i öfrigt och i den allmänna föreställningen. I det förra afseendet anser kollegium sig här endast behöfva framhålla, hurusom enligt strafflagen förlust af medborgerligt förtroende kan ådömas endast för gröfre brott och i sammanhang med straffarbetes ådömande, och att enligt gällande processlagstiftning den medborgerligt förtroende förlustige icke är vittnesgill. Hvad den allmänna föreställningen uti ifrågasvarande hänseende åter angår, torde denna fränkänna den, som är underkastad omförmälda straffpåföljd, hvarje anspråk på förtroende.

I likhet med flere vederbörande, som yttrat sig i ämnet, anser jemväl kollegium, att syftemålet med den ifrågasatta lagändringen eller att underlätta möjligheten för den, som ådragit sig förlust af medborgerligt förtroende, att ärligen försörja sig icke skulle, äfven om lagändringen genomfördes, i någon mera nämnvärd mån ernås, enär väl i allt fall endast undantagsvis en person, som blifvit sakfäld för så groft brott, att det medförde förlust af medborgerligt förtroende, skulle, efter undergången bestraffning och medan straffpåföljden ännu varade, befinna sig i den ställning, att idkande af handel eller annan rörelse i någon större omfattning kunde för honom ifrågakomma.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter anser kollegium, att, då förlust af medborgerligt förtroende såsom straffpåföljd i strafflagen förefinnes, borttagande ur näringsfrihetsförordningen af stadgandet om god frejd såsom vilkor för idkande i viss utsträckning af handel, handverk eller annat yrke icke bör ifrågakomma.

De näringslifvet afseende författningar, hvilka, utom näringsfrihetsförordningen den 18 juni 1864 med deri genom nådiga förordningarna den 20 juni 1879 och den 23 september 1887 gjorda ändringar, skulle genom den af Riksdagen ifrågasatta åtgärd beröras, torde vara följande nemligen:

ordning för fältskärsyrkets utöfning den 18 juni 1861;

ordning för tandläkarekonstens utöfning af samma dag och år;

förordningen den 1 oktober 1858 angående tillverkning, vård och försäljning af krut;

förordningen den 21 oktober 1869 angående tillverkningen af nitroglycerin, dynamit och andra sprängämnen, som innehålla nitroglycerin, samt deras vård och försäljning;

förordningen den 18 februari 1870 angående tillverkning af tändstickor m. m.;

mäklareordningen den 25 oktober 1872;

skeppsklarerareordningen den 8 maj 1874;

förordningen den 26 november 1875 angående eldfarliga oljor och vissa andra dermed jemförliga vätskor;

förordningen den 7 januari 1876 angående vård och försäljning af arsenik och andra giftiga ämnen och varor;

stadgan angående skjutsväsendet den 31 maj 1878;

förordningen den 22 november 1878 angående befälet å svenskt handelsfartyg;

förordningen den 4 juni 1884 angående utvandrares fortskaffande till främmande verldsdel;

förordningen den 28 november 1884 angående kommissionärer för anskaffande åt tjenstehjon och andre af anställning inom eller utom riket;

förordningen den 24 oktober 1885 angående försäljning af vin, malt-drycker, kokadt kaffe m. m.;

förordningen den 13 juli 1887 angående vilkoren för tillverkning af bränvin m. m.;

förordningen den 11 oktober 1889 angående kontroll å tillverkningen af margarin samt å handeln dermed; samt

förordningen den 31 december 1891 angående vilkoren för försäljning af bränvin m. m.

Ofvan nu åberopade författningar uppställa, åtminstone i vissa fall, såsom vilkor för den särskilda näringsens, yrkets eller befattningens utövande, bland annat, endera behörighet att idka fabriks- och handelsrörelse i allmänhet eller ock uttryckligen innehafvande af god frejd och medborgerligt förtroende.

Då, på sätt ofvan nämnts, kollegium anser sig icke böra för närvarande tillstyrka upphäfvande af stadgandet i näringsfrihetsförordningen om god frejd såsom vilkor för idkande i viss utsträckning af handel, handverk eller annat yrke, finner kollegium sig icke heller böra förorda borttagande af enahanda vilkor, der det förekommer i nu omförmälda författningar, vare sig såsom uttrycklig föreskrift eller genom hänvisning uti ifrågavarande hänseende till den allmänna näringslagstiftningen.

Der, såsom förhållandet är med flere af förberörda författningar, det för rättigheten att utöfva den verksamhet, som i författningen afses, er-

fordras, jemte innehafvande af god frejd, eller medborgerligt förtroende, äfven, bland annat, anseende för eller intyg om redbarhet, ordentlighet eller andra dylika egenskaper, lärer väl den, som är förlustig medborgerligt förtroende, icke kunna anses uppfylla sistnämnda vilkor och sålunda i allt fall vara utestängd från verksamhetens utöfvande.

På grund af hvad collegium sålunda anført, får collegium i underdånighet tillstyrka, att Riksdagens förevarande framställning icke må till någon Eders Kongl. Maj:ts vidare åtgärd föranleda.

Stockholm den 29 mars 1892.

Underdånigst

Rich. Åkerman.

S. Cederschiöld.

Hugo Rehbinder.

Th. Nordström.

Föredragande.

Emil Hübner.